

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกา:กรณีศึกษาการค้าอาวุธและน้ำมันระหว่างจีนกับซูดาน

CHINA-AFRICA RELATIONS: THE CASE OF CHINA'S ARMS-FOR-OIL AND SUDAN'S OIL-FOR-ARMS

เอนกชัย เรืองรัตนากร

Anekchai Rueangrattanakorn

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

anekchai.r@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับแอฟริกา โดยใช้ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนซูดานเป็นกรณีศึกษา ผ่านแนวคิดที่ว่าด้วยการดำรงอยู่ของการเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศของศาสตราจารย์ Stephen M. Walt แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับซูดานเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเกมบวก กล่าวคือ จีนได้ผลประโยชน์ด้านทรัพยากรน้ำมันจากซูดานเพื่อสร้างความมั่นคงทางพลังงาน ซึ่งเป็นประเด็นที่จีนให้ความสำคัญในลำดับต้นของนโยบายต่างประเทศของจีน ส่วนซูดานก็รับผลประโยชน์จากการค้าอาวุธกับจีนเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่กองทัพในการสู้รบกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาล ทำให้จีนและซูดานจึงต่างรักษาความสัมพันธ์อันดีในฐานะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งๆที่ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของความสัมพันธ์ทางการค้าของทั้งสองประเทศนั้นมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

คำสำคัญ: การค้าน้ำมัน, การค้าอาวุธ, จีน, ซูดาน, แอฟริกา

ABSTRACT

This article aims to study the China and Africa relations, by studying the case of China and Sudan trade relations. The ideas on factors leading to endurance of alliance in international relations by Professor Stephen M. Walt, Harvard University, was applied as a framework. The article finds that, the relationship between China and Sudan is a positive sum game. China has the benefits of Sudanese oil for achieving energy security, which is one of the top priorities of its foreign policy. Meanwhile, Sudan has benefit from Chinese arms sales to strengthen government armed forces and government-sponsored armed groups, which are used for attacking against anti-government forces. Consequently, Sudan and China, which are based on mutual interest as a strategic partnership, have absolutely different strategic goals of trade relations.

Keywords: Oil Trade, Arms Sell, China, Sudan, Africa

บทนำ

ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกาทวีความแน่นแฟ้นขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในด้านการค้าและการลงทุน และในโอกาสการครบรอบ 50 ปีของสถาปนาทางการทูตระหว่างจีนกับแอฟริกาใน ค.ศ. 2006 รัฐบาลจีนจึงประกาศให้เป็น “ปีแห่งแอฟริกา” และจัดให้มีการประชุมผู้นำสูงสุดความร่วมมือจีน-แอฟริกา (Beijing Summit) และการประชุมรัฐมนตรีความร่วมมือจีน-แอฟริกา ครั้งที่ 3 (3rd Ministerial Conference of Forum on China-Africa Cooperation – FOCAC) ณ กรุงปักกิ่ง เมื่อวันที่ 3-5 พฤศจิกายน ค.ศ. 2006 ซึ่งเป็นการพิสูจน์ความสำเร็จในการกระชับความสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้ว่าผู้นำของแอฟริกาจำนวน 48 คนเข้าร่วมการประชุมนี้ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการรวมตัวมากที่สุดนอกเหนือจากการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ [1] ทั้งนี้ จีนพยายามเข้าไปเป็นพันธมิตรและขยายอิทธิพลเข้าสู่แอฟริกา เพื่อต้องการแข่งกับสหรัฐอเมริกา [2]

จีนเป็นผู้นำเข้าน้ำมันรายใหญ่อันดับที่ 2 ของโลก [3] จึงทำให้ประเทศในแอฟริกาที่อุดมไปด้วยแหล่งพลังงานน้ำมันมากมายกลายเป็นเป้าหมายในการลงทุนทรัพยากรน้ำมันของจีน ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ “ซูดาน” ส่งผลให้ซูดานได้รับผลประโยชน์จากการส่งออกน้ำมัน และยังได้รับประโยชน์จากการที่จีนได้เข้าไปลงทุนในซูดานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านพลังงาน สาธารณูปโภค และอุตสาหกรรมเหมืองแร่ แต่แทนที่รัฐบาลซูดานจะนำรายได้เหล่านั้นมาแก้ไขปัญหาคาวยากจนและพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศ แต่รัฐบาลซูดานกลับนำรายได้ไปใช้ซื้ออาวุธเพื่อปราบกบฏและกดขี่ข่มเหงประชาชนเพิ่มขึ้นอีก ทำให้ประชาชนโกรธแค้นอย่างมาก จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่ความขัดแย้งและสงครามกลางเมือง อาทิ ปัญหาความขัดแย้งในเขตดาร์ฟูร์ (Darfur) ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาในการสู้รบที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง จนสหประชาชาติระบุว่า เป็นหนึ่งในวิกฤตด้านมนุษยธรรมที่ร้ายแรงที่สุดในโลก [4] ทำให้เกิดเสียงวิจารณ์จากชาติตะวันตกว่า จีนสนับสนุน

รัฐบาลซูดานที่ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพียงเพราะต้องการทรัพยากรธรรมชาติที่จีนต้องการเท่านั้น

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับแอฟริกา โดยใช้ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับซูดาน ในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ด้านการค้าน้ำมันอันเป็นความมั่นคงทางพลังงานของจีน และการค้าอาวุธอันเป็นความมั่นคงทางทหารของซูดานเป็นกรณีศึกษา โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 ส่วน โดยในส่วนถัดไปจะอธิบายถึงแนวคิดที่ว่าด้วยการดำรงอยู่ของการเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศ *ส่วนที่สาม* อธิบายถึงภูมิหลังความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกา *ส่วนที่สี่* อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกา ค.ศ. 2006-2012 *ส่วนที่ห้า* นโยบายของจีนต่อแอฟริกา *ส่วนที่หก* อธิบายถึงกรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับซูดาน ผ่านการค้า น้ำมันและอาวุธ และ *ส่วนสุดท้าย* บทวิเคราะห์และสรุป

แนวคิดที่ว่าด้วยการดำรงอยู่ของการเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศ

จากบทความเรื่อง Why Alliances Endure or Collapse ของศาสตราจารย์ Stephen M. Walt (1997) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้เสนอถึงปัจจัยที่ทำให้การเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศยังดำรงอยู่ได้แม้เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดพันธมิตรดังกล่าวสิ้นสุดลงไปแล้ว ทั้งนี้ เป็นผลมาจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ผู้นำที่ครองอำนาจนำ (hegemonic leadership) หมายถึง การที่ผู้นำมีบารมีสูงใช้แรงจูงใจทางวัตถุ เพื่อรักษาพันธมิตรหรือข่มขู่ว่าจะลงโทษประเทศที่ถอนตัวออกจากการเป็นพันธมิตร

(2) การรักษาความน่าเชื่อถือ (preserving credibility) หมายถึง การที่รัฐหนึ่งต้องการรักษาความเป็นพันธมิตรกับอีกรัฐหนึ่งเอาไว้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่รัฐพันธมิตรอื่นๆว่าจะไม่ถูกทอดทิ้ง

(3) การตอบสนองต่อความต้องการทางการเมืองภายในประเทศและชนชั้นนำ (domestic politics and

elite manipulation) หมายถึง การที่กลุ่มผลประโยชน์หรือชนชั้นนำบางกลุ่มเรียกร้องหรือกดดันให้รักษาพันธมิตรเอาไว้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม โดยอ้างว่าเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม

(4) ความเป็นสถาบัน (institutionalization) หมายถึง การที่พันธมิตรมีโครงสร้างองค์กรอย่างเป็นทางการ มีการประสานงานกันในหลายด้านรวมทั้งมีกฎระเบียบที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันของสมาชิก

(5) ความเป็นปึกแผ่นทางอุดมการณ์ (ideological solidarity) หมายถึง การที่พันธมิตรมีค่านิยมทางการเมืองร่วมกัน แม้ว่าต่างฝ่ายต่างมองว่า ตนเป็นอิสระจากกัน แต่ก็สนับสนุนซึ่งกันและกันเพราะเชื่อว่าค่านิยมที่ตนยึดมั่นอยู่นั้นเป็นสิ่งดีงามในตัวเอง

(6) การมีอัตลักษณ์ร่วมและชุมชนความมั่นคง (shared identities and security communities) หมายถึง การที่พันธมิตรตระหนักว่าผลประโยชน์ของตนนั้นผูกอยู่กับการเมืองที่ใหญ่กว่า และตนไม่อาจดำรงอยู่ได้หากแยกตัวออกจากพันธมิตร [5]

ผู้เขียนจึงต้องการนำแนวคิดข้างต้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงการดำรงความเป็นพันธมิตรระหว่างจีนกับแอฟริกา พร้อมอธิบายถึงผลสืบเนื่องของการดำรงความเป็นพันธมิตรดังกล่าวผ่านกรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับซูดาน

ภูมิหลังความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกา

จากวิสัยทัศน์ของประธานาธิบดีเหมา เจ๋อตุง (Mao Zedong) ตามทฤษฎีสากลโลก (Three Worlds Theory) มองว่าจีนกับแอฟริกา มีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ถูกครอบงำโดยจักรวรรดินิยมตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เช่นกัน ทำให้ จีนมุ่งไปที่การแผ่ขยายอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ของจีน การต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม ลัทธิล่าอาณานิคม และลัทธิครองความเป็นเจ้า (hegemonism) เป็นหลักในช่วงทศวรรษ 1960 ถึงต้นทศวรรษ 1970 [6] ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกา เริ่มต้นขึ้นหลังจากการประชุมผู้นำเอเชีย-แอฟริกา (Afro-Asian Conference) ครั้งแรกที่อินโดนีเซีย เมื่อ ค.ศ. 1955 ซึ่งเปิดโอกาสให้จีนแสดงจุดยืนถึงความต้องการเป็น

ผู้นำของประเทศโลกที่ 3 และขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด [7] โดยยึดเป็นประเทศแรกที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1956 จากนั้นก็ขยายความสัมพันธ์ทางการทูตออกไปยังประเทศอื่นๆในแอฟริกาเป็น 10, 44 และ 48 ประเทศในศตวรรษ 1960, 1970 และ 1980 ตามลำดับ [8] จีนพยายามสร้างภาพลักษณ์ว่าให้เกียรติแก่ประเทศเล็กที่มหาอำนาจจะเลยที่จะให้ความสำคัญ ดังนั้น แม้จีนจะประสบกับสภาวะยากลำบากทางเศรษฐกิจและถูกกดดันจากประเทศตะวันตก แต่ก็ยังเสนอความช่วยเหลือแก่แอฟริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1956 [9] เช่น การแพทย์ การสร้างสาธารณูปโภค การส่งข้าวหลายพันตันแก่กินีและเคนยาใน ค.ศ. 1959-1961 การสนับสนุนเงินก่อสร้างทางรถไฟทาสาร่า (TAZARA) ใน ค.ศ. 1970-1975 [10] ซึ่งสร้างความประทับใจแก่ชาวแอฟริกัน อันเป็นรากฐานความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนกับแอฟริกา [11]

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกา มีความห่างเหินกันออกไป เมื่อจีนได้หันไปปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาเพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับสหภาพโซเวียต ใน ค.ศ. 1969 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนหลักการทูตของจีนเป็นการยึดแนวทางสังคมนิยมที่มุ่งคำนึงถึงผลในทางปฏิบัติ และคำนึงถึงความสำคัญของผลประโยชน์แห่งชาติมากกว่า นโยบายให้แบบปราศจากเงื่อนไข กอปรกับ จีนดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศใน ค.ศ. 1978 โดยมุ่งเป้าไปที่การฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจภายใน จึงเป็นช่วงที่จีนขาดแคลนเงินทุนทำให้ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่แอฟริกาได้เช่นเดิม จีนจึงเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์กับแอฟริกาให้เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานความเท่าเทียมกันและการมีผลประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น [9]

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกา (ค.ศ. 2006-2012)

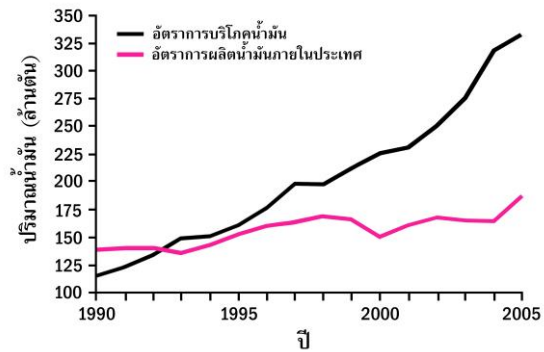
จีนกับแอฟริกา มีความใกล้ชิดกันมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคทองของความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ [1] ดังจะเห็นได้จาก

การเยือนแอฟริกาของผู้ในระดับสูงของจีนบ่อยครั้ง ได้แก่ ประธานาธิบดีหู จิ่นเทา (Hu Jintao) เยือนแอฟริการวม 18 ประเทศตลอดการดำรงตำแหน่ง กล่าวคือ เยือนอียิปต์ กาบอง และอัลจีเรีย เมื่อ ค.ศ. 2004, เยือนโมร็อกโก ไนจีเรีย และเคนยา เมื่อ ค.ศ. 2006, เยือนแคเมอรูน ไลบีเรีย ซูดาน แซมเบีย นามิเบีย แอฟริกาใต้ โมซัมบิก และเซเชลล์ เมื่อ ค.ศ. 2007 และเยือนมาลี เซเนกัล แทนซาเนีย และมอริเชียส เมื่อ ค.ศ. 2009 นอกจากนี้ นายหลี่ จ้าวซิง (Li Zhaoxing) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเยือนเคปเวิร์ด ไลบีเรีย มาลี เซเนกัล ไนจีเรีย และลิเบีย เมื่อ ค.ศ. 2006, นายกรัฐมนตรีเวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) เยือนอียิปต์ แองโกลา กานา คองโก แอฟริกาใต้ แทนซาเนีย และยูกันดา เมื่อ ค.ศ. 2009 [12] รัฐบาลจีนอธิบายว่าเป็น “การเดินทางแห่งมิตรภาพและความร่วมมือ” อันเป็น “กิจการทางการทูตที่สำคัญเพื่อยกระดับความสัมพันธ์กับประเทศกำลังพัฒนาภายใต้ความท้าทายใหม่” [13] นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมจัดตั้งเวทีความร่วมมือจีน-แอฟริกา (FOCAC) จัดให้มีการประชุมระดับรัฐมนตรีทุก 3 ปี โดยครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 2000 ที่กรุงปักกิ่ง, ครั้งที่ 2 เมื่อ ค.ศ. 2003 ที่กรุงแอดดิส อบาบา เอธิโอเปีย, ครั้งที่ 3 เมื่อ ค.ศ. 2006 ที่กรุงปักกิ่ง, ครั้งที่ 4 เมื่อ ค.ศ. 2009 ที่กรุงแอดดิส อบาบา และครั้งล่าสุด เมื่อ ค.ศ. 2012 ที่กรุงปักกิ่ง

จีนหันมาดำเนินนโยบายเพื่อสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแอฟริกาด้วยเหตุผล 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก จีนต้องการแหล่งพลังงานเพื่อรองรับเศรษฐกิจที่เติบโตโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 9 ต่อปีตลอดทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่กำลังต้องการพลังงาน (energy-hungry economy) เพื่อใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมในฐานะโรงงานของโลก [14] (ดูภาพที่ 1) ทั้งนี้ การบริโภคน้ำมันของจีนเพิ่มขึ้นจาก 140 ล้านตันใน ค.ศ. 1993 เป็น 440 ล้านตันใน ค.ศ. 2010 [15] ฉะนั้น แม้จีนจะเป็นผู้ผลิตน้ำมันใหญ่เป็นอันดับ 4 ของโลก [16] แต่ก็จำเป็นต้องกำหนดแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางพลังงาน เพื่อรองรับความต้องการใช้น้ำมันในอนาคต ดังจะเห็นได้จาก

ข้อมูลของศูนย์วิจัยการพัฒนาประจำคณะรัฐมนตรีจีนที่คาดการณ์ความต้องการใช้น้ำมันของจีนใน ค.ศ. 2020 ไว้สูงถึง 450-610 ล้านตัน ในขณะที่จีนมีปริมาณน้ำมันสำรองเพียง 180-200 ล้านตัน [17]

ภาพที่ 1 เปรียบเทียบอัตราการบริโภคน้ำมันกับอัตราการผลิตน้ำมันของจีน [18]

ดังนั้น ประธานาธิบดีหูจึงขยายการดำเนินนโยบายการทูตพลังงาน (energy diplomacy) ออกไปทั่วโลกอย่างเห็นได้ชัดเจน [19] ซึ่งแน่นอนว่าภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นหนึ่งในเป้าหมายของจีน เนื่องจากมีปริมาณน้ำมันสำรองมากที่สุดในโลก แต่ด้วยความเปราะบางของสถานการณ์ภายในภูมิภาคและปัจจัยลบต่างๆ หลังเหตุการณ์ 9/11 จึงเป็นการเสี่ยงเกินไปที่จีนจะพึ่งพาแหล่งพลังงานจากภูมิภาคนี้เพียงแห่งเดียว จีนจึงต้องทบทวนยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางพลังงานใหม่อีกครั้ง ซึ่งทำให้แอฟริกากลายเป็นเป้าหมายสำคัญของนโยบายการทูตพลังงานของจีน [20]

เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพในการผลิตน้ำมันของแอฟริกาที่มีการคาดการณ์ว่า ใน ค.ศ. 2025 แอฟริกาจะสามารถผลิตน้ำมันได้เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าของกำลังผลิตปัจจุบัน ซึ่งสวนทางกับการผลิตของแหล่งน้ำมันอื่นๆ ทั่วโลกที่มีแนวโน้มลดต่ำลง [21] ทั้งนี้ ประเทศผู้ผลิตน้ำมัน 10 อันดับแรกในแอฟริกา ได้แก่ ไนจีเรีย แอลจีเรีย แองโกลา ลิเบีย อียิปต์ อิควทอเรียลกินี คองโก กาบอง ซูดานใต้ และแอฟริกาใต้ [22] และแม้แต่ประเทศขนาดเล็กในแอฟริกาต่างก็มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งพลังงานของจีนในอนาคตได้เช่นกัน เช่น ชาด กานา ตูนิเซีย แคเมอรูน ไนเจอร์ มอริเตเนีย มาลาวี แซมเบีย ซิมบับเว และ

เอริโอเปีย อีกทั้งแหล่งพลังงานหลายแห่งยังไม่มี การสำรวจและจัดจงบโดยบริษัทตะวันตก ดังนั้น จึงเป็นโอกาสที่ดีของจีนในการเข้าไปลงทุนด้านพลังงานในแอฟริกา นอกจากนี้ แอฟริกายังมีทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่นๆอีกจำนวนมาก เช่น อลูมิเนียม ไม้สัก ทองแดง แพลทินัม และแร่เหล็ก ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญที่สามารถป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรมที่กำลังเติบโตในจีนได้อีกด้วย

จีนบรรลุเป้าหมายในการเข้าไปแสวงหาประโยชน์ด้านพลังงานในแอฟริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1995 [23] ดังจะพิจารณาได้จากการเข้าไปลงทุนสำรวจและขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติอย่างน้อย 5 แหล่ง, การถือครองหุ้นร้อยละ 45 ในการลงทุนขุดเจาะน้ำมันในบริเวณปากแม่น้ำไนเจอร์ของไนจีเรียมูลค่า 2.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ, การสร้างท่อส่งน้ำมันไปยังทะเลแดง, การเข้าไปถือหุ้นในบริษัทขุดเจาะน้ำมันแห่งชาติของซูดาน, การลงทุนสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันในกาบอง อิเควทอเรียลกินี และคองโก และความร่วมมือด้านการสกัดปิโตรเลียมจากถ่านหินกับแอฟริกาใต้ เป็นต้น นอกจากนี้ จีนทำข้อตกลงให้แองโกลาส่งน้ำมันดิบให้ปริมาณ 10,000 บาเรล/วันใน ค.ศ. 2004 ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ผูกติดกับการอนุมัติเงินกู้แบบผ่อนปรน (soft loan) 2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำพิเศษร้อยละ 1.5 ในระยะจ่ายคืนภายใน 17 ปี [24]

ประการที่สอง แอฟริกาเป็นตลาดที่มีศักยภาพต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจของจีน ในฐานะที่เป็นตลาดส่งออกเพื่อระบายสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอและสินค้าเกษตรราคาถูก และครอบคลุมไปถึงการค้าอาวุธ ซึ่งประเทศในแอฟริกาซื้ออาวุธจากจีนมายาวนาน ซึ่งในช่วง ค.ศ. 1954-1977 มีมูลค่ารวมกว่า 142 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และส่วนแบ่งการตลาดการค้าอาวุธจากจีนใน ค.ศ. 1996-2003 จำนวนร้อยละ 10 ถูกส่งไปที่แอฟริกา [25] และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 25 ในค.ศ. 2006-2010 มีคู่ค้าสำคัญ ได้แก่ ไนจีเรีย เบนิน ชาด คองโก กาบอง เคนยา นามิเบีย ไนเจอร์ รวันดา เซียร์ราลีโอน ซูดาน แทนซาเนีย และยูกันดา [26] แม้ว่าการส่งออกอาวุธของจีนจะเป็นเสมือนตัวเร่งความ

ขัดแย้งและสงคราม และอาวุธเหล่านี้ถูกนำไปใช้เพื่อปราบปรามและสังหารกลุ่มต่อต้านรัฐบาลเผด็จการในแอฟริกา แต่จีนก็ยังคงขายอาวุธให้กับประเทศเหล่านี้ ด้วยข้ออ้างว่าจีนยึดมั่นในแนวทางการไม่แทรกแซงกิจการภายในตามหลักปรัชญาจื๊อ [27] ซึ่งจะอธิบายในหัวข้อถัดไป

ประการที่สาม การกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเสนอความช่วยเหลือทำให้จีนได้รับเสียงสนับสนุนจากประเทศในแอฟริกาบนเวทีระหว่างประเทศมากขึ้น เช่น คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) องค์การการค้าโลก อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกาในต้นทศวรรษ 1990 ยังเป็นการตัดลดอิทธิพลทางการทูตของได้หวันที่กำลังมีบทบาทในแอฟริกามากขึ้น [28] โดยโน้มน้าวให้ประเทศที่คบค้ากับได้หวันยอมรับในหลักการจีนเดียว (One China Policy) ได้แก่ กินีบิสเซา (ค.ศ. 1998) แอฟริกาใต้ (ค.ศ. 1998) ไลบีเรีย (ค.ศ. 2003) ชาด (ค.ศ. 2006) แกมเบีย (ค.ศ. 2013) เป็นต้น ทำให้ปัจจุบันมีประเทศในแอฟริกาที่ยังยอมรับได้หวันเพียง 3 ประเทศ คือ บูร์กินาฟาโซ สวาซิแลนด์ เซาตูเม และปรินซิปี [29] ซึ่งในการประชุมหารือทางการเมืองระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกาที่มีขึ้นหลังการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติเมื่อ ค.ศ. 2007 จีนได้แสดงความชื่นชมประเทศในแอฟริกาสำหรับเสียงสนับสนุนการคัดค้านการเสนอตัวเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติของได้หวัน [30]

ด้วยเหตุจูงใจทั้ง 3 ประการข้างต้นทำให้มีข้อวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของจีนต่อแอฟริกาว่ากำลังดำเนินนโยบายตามแนวคิดลัทธิเจ้าอาณานิคมใหม่ (Neo-colonialism) กล่าวคือ จีนสร้างอิทธิพลเหนือแอฟริกาด้วยการใช้สิ่งล่อใจ (incentive) แทนการใช้กำลังบังคับ (coercion) และการอ้างถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้กับจักรวรรดินิยมร่วมกันของจีนและประเทศในแอฟริกาจึงได้กลายเป็นพื้นฐานอันดีที่จีนจะใช้ soft power เป็นเครื่องมือในการดำเนินความสัมพันธ์ในแอฟริกา เช่น การให้ความช่วยเหลือต่างๆ การลดและยกหนี้ให้ออมติเงินกู้และสินเชื่อ การให้สิทธิการส่งออกสินค้าไปจีนโดยปลอดภาษี การส่งกำลังทหารเข้าร่วมภารกิจรักษาสันติภาพของ

สหประชาชาติ การมอบทุนการศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ หนึ่ง แม้เครื่องมือดังกล่าวนี้จะไม่แตกต่างจากเครื่องมือที่ประเทศตะวันตกเคยใช้มาก่อนในอดีตเท่าใดนัก แต่สิ่งที่ทำให้จีนแตกต่างจากประเทศตะวันตกในสายตาของแอฟริกา ก็คือ หลักการ 5 ประการของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ หรือหลักปรัชญา (Five Principles of Peaceful Coexistence) ได้แก่ (1) การเคารพอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนของกันและกัน (2) ไม่รุกรานกัน (3) ไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน (4) มีความเสมอภาคและอำนวยประโยชน์แก่กัน และ (5) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ทั้งนี้ จีนต้องการเพียงโอกาสด้านการค้าและการลงทุน โดยเฉพาะด้านพลังงาน จึงทำให้ความร่วมมือมีความเสมอภาคและสนองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และผลประโยชน์ที่จีนหยิบยื่นให้แก่แอฟริกาจะไม่มีประเด็นทางการเมืองเข้ามาเป็นเงื่อนไข ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประชาธิปไตยหรือสิทธิมนุษยชน เพราะจีนเห็นว่าแอฟริกาต้องการเส้นทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับตนเอง จึงทำให้ประธานาธิบดีหูจิ่นเทาถึงแนวคิดลัทธิเจ้าอาณานิคมใหม่ในนโยบายจีนต่อแอฟริกาอย่างสิ้นเชิง [31] หลักการข้างต้นนี้ทำให้แอฟริกาพึงพอใจต่อบทบาทของจีน ซึ่งแตกต่างจากชาติตะวันตกที่แอฟริกาถือว่าเป็นอดีตเจ้าอาณานิคมที่คอยแต่จะเข้าไปแสวงหาประโยชน์เพียงอย่างเดียว เมื่อพลังงานในแอฟริกาเริ่มเป็นที่ต้องการมากขึ้นก็แก่งแย่งกันเข้าไปขอสัมปทาน รวมถึงสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารโลกมักใช้ประเด็นทางการเมืองในการต่อรอง แลกเปลี่ยนความช่วยเหลือมาโดยตลอด

นโยบายใหม่ของจีนต่อแอฟริกา (ค.ศ. 2006-2012)

แอฟริกาเป็นภูมิภาคมีความสำคัญระดับต่ำที่สุดรองลงมาจากลาตินอเมริกาในนโยบายต่างประเทศของจีน เนื่องจากจีนไม่ได้มองว่าแอฟริกาเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของจีน และด้วยระยะห่างทางภูมิศาสตร์ จีนและแอฟริกาจึงไม่มีปัญหาข้อพิพาททางเขตแดน ในขณะที่ผลประโยชน์ทางการค้าของจีนในแอฟริกาก็มีเพียง

เล็กน้อยเมื่อเทียบกับผลประโยชน์ทางการค้าของจีนต่อสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และอาเซียน [32] ต่อมาในสมัยประธานาธิบดีหูเริ่มนำหลักการทูตแบบทุกทิศทาง (all-directional diplomacy) มาใช้ โดยให้ความสำคัญแก่ทุกประเทศในโลกภายใต้กรอบการสร้างพันธมิตรในระดับต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ [33] จึงทำให้จีนรับบทบาทสำคัญในการสนับสนุนความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งแอฟริกาได้กลายมาเป็นผู้รับความช่วยเหลือรายสำคัญของจีน [20] ดังกล่าวเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่จีน และสร้างบรรยากาศของโลกแห่งความกลมกลืน (harmonious world) ที่เอื้อให้จีนสามารถดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจต่อไปได้อย่างไม่มีอุปสรรคด้วย [34]

เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2006 รัฐบาลจีนเป็นเจ้าภาพการประชุมผู้นำสูงสุดความร่วมมือจีน-แอฟริกา (Beijing Summit) และการประชุมรัฐมนตรีความร่วมมือจีน-แอฟริกา ครั้งที่ 3 โดยความเคลื่อนไหวที่ชัดเจนที่สุดจากจีนเพื่อต้อนรับการประชุมครั้งนี้คือ การประกาศนโยบายของจีนต่อแอฟริกา (China's African Policy) [35] ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ประกาศนโยบายอย่างเป็นทางการต่อแอฟริกาในฐานะหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์รูปแบบใหม่ (a new type of strategic partnership) มีหลักการดังนี้ (1) ความซื่อสัตย์ มิตรภาพ และความเท่าเทียม (2) ผลประโยชน์และความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน (3) การสนับสนุนและการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด และ (4) การเรียนรู้เรื่องการพัฒนาซึ่งกันและกัน [36] ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ค.ศ. 2006 เป็นปีที่จีนเริ่มรุกหนักในแอฟริกา

ผลจากการประชุมดังกล่าว จีนได้ประกาศให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือแก่แอฟริกาเป็นจำนวนมาก ได้แก่ (1) ด้านการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน เช่น การเพิ่มการให้ความช่วยเหลือ ODA เป็นสองเท่าของ ค.ศ. 2006 ภายใน ค.ศ. 2009, การอนุมัติวงเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ 3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และสินเชื่อพิเศษแก่ผู้ซื้อสินค้าจากจีน 2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐภายใน ค.ศ. 2009, ยกเลิกหนี้เงินกู้ที่ครบกำหนดชำระในปลาย ค.ศ. 2005 แก่

ประเทศยากจนที่มีหนี้สูง (HIPC) และประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (LDC) ในแอฟริกาที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน (2) ด้านการค้าและการลงทุน เช่น การประกาศเป้าหมายเพิ่มมูลค่าการค้ากับแอฟริกาขึ้นเป็น 100,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐภายใน ค.ศ. 2010 (ในข้อเท็จจริงแล้ว จีนกับแอฟริกาบรรลุเป้าหมายดังกล่าวตั้งแต่ ค.ศ. 2008), การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาจีน-แอฟริกาวงเงินถึง 5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อสนับสนุนให้บริษัทจีนเข้าไปลงทุนในแอฟริกา, การเพิ่มรายการสินค้าที่จะได้รับการยกเว้นภาษีส่งออกของแอฟริกา 440 รายการแก่ประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน (3) ด้านการเสริมสร้างศักยภาพ เช่น สร้างศูนย์ป้องกันโรคมาลาเรีย 30 แห่ง, เพิ่มจำนวนทุนการศึกษาแก่นักศึกษาชาวแอฟริกันเป็น 4,000 คน/ปี (4) ด้านสาธารณสุขโลก เช่น สร้างโรงเรียนในเขตชนบท 100 โรงเรียน, สร้างโรงพยาบาล 30 แห่ง [37] รวมถึงการลงทุนในข้อตกลงทางธุรกิจร่วมกัน 16 ฉบับมูลค่า 1.9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐสำหรับโครงการสำคัญ ได้แก่ โครงการพัฒนาระบบเครือข่ายโทรคมนาคมในกานาและเลโซโทมูลค่า 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และโครงการก่อสร้างโรงถลุงแร่ลูมิเนียมนิอียิปต์มูลค่า 938 ล้านดอลลาร์ [38]

สำหรับการประชุมระดับรัฐมนตรีว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกา ครั้งที่ 4 (4th Ministerial Conference of FOCAC) เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009 ณ เมืองชาร์มเอลซีก มีรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องของจีนและ 49 ประเทศในแอฟริกาเข้าร่วมการประชุม นายกรัฐมนตรีเหวินกั๋วหลิวสุนทรพจน์ในพิธีเปิดเน้นย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแอฟริกาในฐานะหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์รูปแบบใหม่ภายใต้ 8 มาตรการ ได้แก่ (1) จัดตั้งโครงการพลังงานสะอาด 100 โครงการแก่แอฟริกา (2) ยกระดับความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (3) อนุมัติเงินกู้แบบผ่อนปรนให้แก่ประเทศในแอฟริกา 1 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ ขยายเงินกู้แก่ธุรกิจขนาดเล็กและกลาง 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และยกหนี้ค้างชำระตั้งแต่การเริ่มสถาปนาความสัมพันธ์กับจีนถึง ค.ศ. 2009 แก่ประเทศ HIPC และประเทศ LDC (4) ตั้งเป้าการปลด

ภาษีนำเข้าสินค้าร้อยละ 95 จากประเทศ LCD (5) ยกระดับความร่วมมือด้านการเกษตร โดยเพิ่มศูนย์เกษตรทดลองในแอฟริกาเป็น 20 แห่ง (6) สนับสนุนเวชภัณฑ์ในการต่อต้านโรคมาลาเรีย (7) ยกระดับความสัมพันธ์ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยจะสร้างโรงเรียนพันธมิตรจีน-แอฟริกา 50 แห่ง และ (8) ขยายการแลกเปลี่ยนทางองค์ความรู้และวัฒนธรรม [39]

สำหรับการประชุมระดับรัฐมนตรีว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกา ครั้งที่ 5 (5th Ministerial Conference of FOCAC) เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 2012 ณ กรุงปักกิ่ง ประธานาธิบดีหู จิ่นเทาได้กล่าวสุนทรพจน์ในพิธีเปิดการประชุมโดยมีเนื้อหาถึงประเด็นหลัก 5 ประการ ดังต่อไปนี้ (1) ขยายความร่วมมือของการลงทุนและการเงินเพื่อเป็นแรงสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของแอฟริกา โดยจีนเสนอให้เงินกู้ 2 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐเพื่อช่วยเหลือในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรม (2) ขยายการช่วยเหลือในการสร้างการพัฒนาแก่ชาวแอฟริกัน เช่น การจัดตั้งโครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เทคนิค 30,000 คน สร้างศูนย์สาธิตเทคโนโลยีการเกษตร (3) สนับสนุนการบูรณาการร่วมกันของแอฟริกาและยกระดับความสามารถในการพัฒนา เช่น การปรับปรุงระบบศุลกากร (4) ยกระดับมิตรภาพระหว่างประชาชนทั้งสองฝ่ายให้แน่นแฟ้นอันเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาร่วมกันให้แข็งแกร่ง เช่น โครงการมิตรภาพระหว่างจีน-แอฟริกัน (5) สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยต่อการพัฒนา และส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในแอฟริกา เช่น ความริเริ่มว่าด้วยความร่วมมือแบบหุ้นส่วนเพื่อสันติภาพและความมั่นคง [40]

กรณีศึกษา: ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับซูดาน

ซูดานได้รับอิสรภาพจากอียิปต์และอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1956 ซึ่งซูดานกับจีนได้เริ่มทำข้อตกลงทางการค้าในปีเดียวกัน ต่อมาจีนลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับซูดานเมื่อ ค.ศ. 1958 โดยจีนจะส่งสิ่งทอไปแลกกับฝ้ายของซูดาน จีนและซูดานสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1959 ซึ่งเป็นประเทศลำดับที่ 4 ในแอฟริกาที่สถาปนาความสัมพันธ์กับจีนอย่างเป็นทางการ

แม้จะมีแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้นำประเทศใน ค.ศ. 1964 ทว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในช่วงต้นก็เป็นไปอย่างไม่ราบรื่นนัก เนื่องจากชุดานตรวจยึดอาวุธที่ผลิตจากจีนได้จากกลุ่มกบฏคองโกใน ค.ศ. 1963-1964 อย่างไม่รู้ที่ใด หลังจากรัฐบาลทหารของนายพลอิบราฮิม แอบบาวด์ (Ibrahim Abboud) ถูกล้มล้างจากอำนาจใน ค.ศ. 1964 รัฐบาลพลเรือนชุดใหม่ที่ตั้งขึ้นมาได้เอื้อประโยชน์แก่ยุทธศาสตร์ของจีนมากขึ้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชุดานกลับสู่ภาวะปกติอีกครั้ง [41] แต่กระนั้น ก็ยังนับว่าอยู่ในระดับต่ำ จนกระทั่งประธานาธิบดีกาฟาร์ ไนไมรี (Gaafar Nimeiri) ของชุดาน ได้ตัดสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตในช่วงต้นทศวรรษ 1970 เนื่องจากกลางแคลงใจต่อท่าทีการสนับสนุนกลุ่มคอมมิวนิสต์ที่พยายามก่อการรัฐประหารรัฐบาลในขณะนั้น [42] จีนจึงอาศัยช่องว่างดังกล่าวในการกระชับความสัมพันธ์กับชุดาน โดยสนับสนุนความช่วยเหลือในการปราบปรามกลุ่มคอมมิวนิสต์ อนุมัติเงินกู้แบบผ่อนปรนโดยสามารถขอใช้หนี้เป็นสินค้าเกษตร สนับสนุนเงินสร้างหอประชุมและโรงพยาบาลที่กรุงคาตูม รวมถึงขยายอัตราการนำเข้าฝ้ายจากชุดานมากขึ้น [43] ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชุดานจึงดีขึ้นตลอดช่วง ค.ศ. 1969-1985 [44]

ต่อมาความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีทิศทางดีขึ้นหลังการรัฐประหารรัฐบาลนายกรัฐมนตรียาดีค อัล-มาห์ดี (Sadiq al-Mahdi) เมื่อ ค.ศ. 1989 ดังจะเห็นได้จากการเยือนจีนอย่างเป็นทางการของประธานาธิบดีโอมาร์ อัล-บาชีร์ (Omar al-Bashir) เมื่อ ค.ศ. 1990 ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างชุดานกับโลกตะวันตกอยู่ในภาวะสั่นคลอนจากปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ความโหดร้ายของสงครามกลางเมือง การสนับสนุนซัดดัม ฮุสเซน (Saddam Hussein) ในสงครามอ่าวเปอร์เซีย และการสนับสนุนกลุ่มก่อการร้าย แต่กระนั้น แรงกดดันบนเวทีระหว่างประเทศก็ไม่ได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชุดาน ดังจะเห็นได้จากจีนตอบรับคำเชิญจากชุดานในการเข้าไปพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันใน ค.ศ. 1994 [45] และการเยือนกรุงปักกิ่งของประธานาธิบดีอัล-บาชีร์เพื่อลง

นามเกี่ยวกับการสำรวจและการค้าน้ำมันอย่างเป็นทางการในปีถัดมา ในขณะที่จีนได้เสนอข้อตกลงเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อโครงสร้างพื้นฐานแก่ชุดาน จัดส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยเหลือในการสร้างเขื่อน สะพาน รางรถไฟ [46]

จีนให้ความสำคัญกับแหล่งทรัพยากรน้ำมันในชุดานเป็นอย่างมาก โดยจีนหวังจะใช้ความสัมพันธ์อันดีกับชุดานเป็นสะพานเชื่อมไปยังแหล่งน้ำมันในประเทศอื่นๆในแอฟริกาอีกด้วย ทั้งนี้ การที่จีนนำเข้าน้ำมันจากชุดานได้สร้างรายได้แก่รัฐบาลชุดานจำนวนมาก โดยเฉพาะเมื่อราคาน้ำมันในตลาดโลกทะยานสูงขึ้น แต่กระนั้น เมื่อรัฐบาลชุดานมีรายได้จากการขายน้ำมันเพิ่มมากขึ้น ก็จะจัดสรรเงินเพื่อจัดซื้อและพัฒนาอาวุธมากขึ้นเช่นกัน [47] ซึ่งเป็นการค้าอาวุธก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชุดาน

1) ความสัมพันธ์ทางการค้าน้ำมันระหว่างจีนกับชุดาน

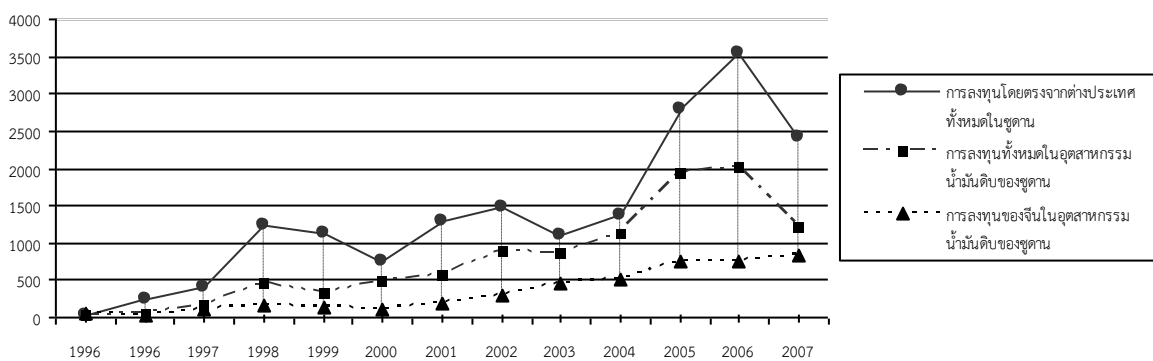
เนื่องจากจีนตระหนักดีว่า ถ้าหากจีนต้องประสบกับความล่มสลายของอุปทานด้านพลังงานแล้ว จีนจะต้องเผชิญกับอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จีนจึงพยายามแสวงหาแหล่งน้ำมันในภูมิภาคอื่นที่นอกเหนือจากภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยมุ่งดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อเป้าหมายในการแสวงหาความมั่นคงทางพลังงานน้ำมัน หรือ “การทูตน้ำมัน” (Oil Diplomacy) ซึ่งประกอบด้วย 5 มิติ ได้แก่ (1) สร้างความเข้มแข็งทางการเมืองกับประเทศผู้ส่งออกน้ำมันด้วยการทูตแบบทวิภาคีและพหุภาคี (2) ดำเนินการทูตผ่านการให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆเพื่อสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยของการขนส่งน้ำมันทางทะเลแก่จีน (3) หลบเลี่ยงความพยายามทางการทูตของรัฐที่สามที่จะขัดขวางความร่วมมือด้านพลังงาน (4) ต่อต้านความพยายามของรัฐที่เป็นปฏิปักษ์ในการกำหนดมาตรการปิดล้อมการค้าน้ำมันต่อจีน และ (5) พัฒนาการทูตน้ำมันผ่านการทูตในระดับประธานาธิบดี การทูตในระดับภูมิภาค การทูตระหว่างชาติมหาอำนาจ และการทูตแบบพหุภาคี [48]

จีนพยายามแสวงหาแหล่งพลังงานในแอฟริกาผ่านการค้า การสนับสนุนอาวุธ รวมถึงการให้ความช่วยเหลือ

ต่างๆ ซึ่งชูดานเป็นหนึ่งในประเทศเป้าหมายของการลงทุนน้ำมันของจีน ดังจะเห็นได้จากภาพที่ 2 พบว่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment - FDI) ในชูดานตั้งแต่ ค.ศ. 1996 ถูกขับเคลื่อนโดยการลงทุนในอุตสาหกรรมน้ำมันดิบเป็นหลัก โดย FDI ในช่วง ค.ศ. 1996-1999 ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมน้ำมันดิบของจีน ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็น 26.42, 172.61, 108.8, 297, 512.8, 745.9 และ 821.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 1996, 1998, 2000, 2002, 2004, 2006 และ 2007 ตามลำดับ ซึ่งรวมมูลค่าระหว่าง

ค.ศ. 1996-2007 เป็น 4.32 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 43 ของ FDI ในอุตสาหกรรมน้ำมันดิบทั้งหมด ทั้งนี้ การลงทุนของจีนในอุตสาหกรรมน้ำมันตั้งแต่ ค.ศ. 1995-1999 ทำให้ชูดานเปลี่ยนสถานะจากประเทศนำเข้าน้ำมันเป็นส่งออกน้ำมัน โดยจีนสร้างท่อส่งน้ำมันยาว 1,506 กิโลเมตรจากแหล่งขุดเจาะน้ำมันถึงท่าเรือน้ำลึกชายฝั่งทะเลแดง และสร้างโรงกลั่นน้ำมันในกรุงคาร์ทุม [49] ทำให้มีกำลังผลิตน้ำมันใน ค.ศ. 2007-2014 กว่า 500,000 บาร์เรลต่อวัน ซึ่งแบ่งเพื่อการส่งออกประมาณ 425,000 บาร์เรลต่อวัน [50]

ภาพที่ 2 การลงทุนของจีนและการลงทุนทั้งหมดในอุตสาหกรรมน้ำมันดิบของชูดาน (หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ) [51]

บริษัทขุดเจาะน้ำมันข้ามชาติของจีน 3 บริษัทหลักที่ดำเนินการอยู่ในชูดาน ได้แก่ บริษัท Sinopec (China Petroleum & Chemical Corporation), บริษัท China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) และบริษัทที่น่าจับตามองมากที่สุด คือ บริษัท China National Petroleum Corporation (CNPC) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจจีนที่ได้ครอบครองแหล่งน้ำมันร้อยละ 60-70 ของชูดานและเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ที่สุดคือร้อยละ 40 ของบริษัท GNPOC ซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันแห่งชาติของชูดาน [52] บริษัท CNPC เข้าถือครองสัมปทานกว่าร้อยละ 95 ในแหล่งน้ำมันในเขตคาร์ฟูร์ และเข้าพัฒนาแหล่งขุดเจาะน้ำมัน 4 แห่ง และผ่านการถือหุ้นของ GNPOC อีก 3 แห่ง นอกจากนี้ บริษัท CNPC ยังถือหุ้นร้อยละ 41 ในบริษัท Petrodar Operating Company (PDO) และร้อยละ 35 ในบริษัท RSPOC อีกด้วย [53] จากข้างต้นจึงถือได้ว่าการดำเนินการของบริษัท CNPC ในชูดานประสบ

ความสำเร็จมากที่สุดในการลงทุนของจีนในอุตสาหกรรมน้ำมันในต่างประเทศ [52]

จีนนำเข้าน้ำมันจากชูดานครั้งแรกใน ค.ศ. 1995 [54] และจากข้อมูลของธนาคารแห่งชาติของชูดานระบุว่า ปริมาณการส่งออกน้ำมันไปยังจีนมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคิดเป็นร้อยละ 44.1, 59, 65.74, 69.31, 66.89, 71.04, 75.03, 81.95, 75.02, 75.77 และ 81.42 ของปริมาณการส่งออกน้ำมันทั้งหมดของชูดานใน ค.ศ. 2000-2010 ตามลำดับ [55] และจากรายงานของ IMF พบว่ารัฐบาลชูดานมีรายได้จากการขายน้ำมันแก่จีนจำนวน 61 ล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 1999 และเพิ่มเป็น 596 ล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 2001 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 875.7 แต่กระนั้น แม้รัฐบาลชูดานกลับนำรายได้กว่า 300-400 ล้านดอลลาร์สหรัฐไปในการจัดซื้ออาวุธเพื่อการสู้รบในคาร์ฟูร์ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 60-80 ของรายได้ทั้งหมด [47]

2) ความสัมพันธ์ทางการค้าอาวุธระหว่างจีนกับ ซูดาน

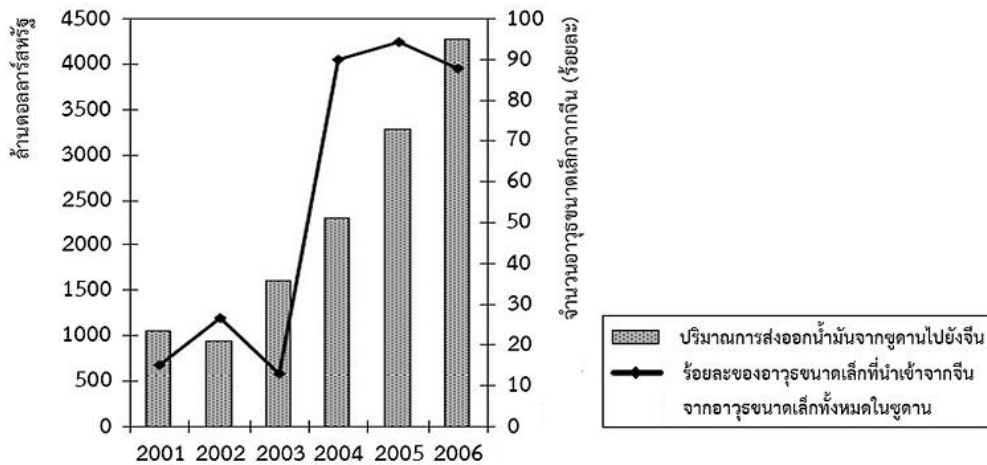
สถานการณ์ความรุนแรงระหว่างซูดานตอนเหนือและตอนใต้ อันเนื่องมาจากพื้นฐานของความขัดแย้งทางด้านศาสนามีความรุนแรงมากขึ้นในช่วงต้น ค.ศ. 2004 เมื่อกลุ่ม SLM/A และกลุ่ม JEM ได้เริ่มการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธกับรัฐบาลซูดานและกองกำลังติดอาวุธจันจาวิด (Janjaweed) ซึ่งรัฐบาลซูดานถูกจับตามองจากชาติตะวันตกว่าเป็นผู้คุกคาม เช่น ฆ่า ช่มชู้ และขับไล่ให้ประชาชนที่ไม่ใช่ชาวอาหรับมุสลิมจากพื้นที่ อีกสถานการณ์ความรุนแรงที่ถือว่ามีผลกระทบมนุษยชนอย่างกว้างขวางที่สุด คือ ปัญหาความขัดแย้งในเขตดาร์ฟูร์ทางภาคตะวันตกของซูดาน ข้อมูลจากหลายแหล่งคาดคะเนได้ว่ามีประชากรประมาณ 6-9 ล้านคน เป็นชาวแอฟริกันผิวดำ นับถือศาสนาอิสลาม [56] ดังนั้น ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลซูดานกับกลุ่มต่อต้านในเขตดาร์ฟูร์ จึงไม่ได้มาจากความขัดแย้งทางศาสนาเช่นเดียวกับความขัดแย้งที่มีรากฐานมาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ โดยมีความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาและการจัดสรรทรัพยากรน้ำมันเป็นข้อปะทุ ความขัดแย้งนี้มีผู้เสียชีวิตกว่า 300,000 คน แต่รัฐบาลซูดานระบุว่าเสียชีวิตเพียง 10,200 คน [57]

สถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ถึงการใช้อาวุธในการละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลซูดานต่อประชาชนของตน กล่าวคือ เมื่อราคาน้ำมันในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้น รัฐบาลซูดานกอบโกยกำไรที่ได้จากการขายน้ำมันแหล่งน้ำมันในเขตดาร์ฟูร์ รัฐบาลซูดานนำรายได้ดังกล่าวไปกับการซื้ออาวุธเพื่อนำมาใช้ปราบปรามและกดขี่ข่มเหงประชาชนเพิ่มขึ้นอีก [47, 58] โดยรายได้ของรัฐบาลซูดานส่วนใหญ่มาจากการขายน้ำมันแก่จีน และเงินเหล่านั้นก็กลับคืนไปสู่จีนในรูปของการสั่งซื้ออาวุธ ดังจะเห็นได้จากรายได้จากการส่งออกน้ำมันใน ค.ศ. 2000-2009 จำนวน 4.4 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ ถูกนำไปใช้ในการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ทางการทหารจำนวน 1.9 หมื่นล้านดอลลาร์

สหรัฐ [59] หรือทุกๆ 1 ดอลลาร์สหรัฐจะทุกนำไปใช้ซื้ออาวุธ 0.43 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งจากรายงานต่อสภาครองเกรสพบว่าจีนเป็นผู้ส่งออกอาวุธหลักให้แก่รัฐบาลซูดานนับตั้งแต่สงครามกลางเมืองระหว่างซูดานเหนือและซูดานใต้ตั้งแต่ ค.ศ. 1955 เป็นต้นมา [60] ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าจีนเป็นผู้ลงทุนต่างชาติรายใหญ่ที่สุด โดยเฉพาะอุตสาหกรรมน้ำมัน และเป็นผู้สนับสนุนบนเวทีนานาชาติรายสำคัญที่สุดของซูดาน นอกจากนี้ จีนยังมีสถานะเป็นผู้ค้าอาวุธรายสำคัญแก่ซูดานด้วย [61] อธิบายได้ดังนี้

1. *อาวุธขนาดเล็ก (small arms)* จากฐานข้อมูลการค้าระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติ (UN Comtrade Database) ระบุว่าซูดานได้สั่งซื้ออาวุธขนาดเล็ก เช่น ปืนและเครื่องกระสุนเพิ่มจากจำนวน 3 ล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 2003 เป็น 55 ล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 2006 [62] และแม้ว่าสหประชาชาติดำเนินมาตรการปิดล้อมอาวุธ (arms embargo) แก่ซูดานใน ค.ศ. 2004 แต่เมื่อพิจารณาภาพที่ 3 จะพบว่า อาวุธขนาดเล็กจากจีนยังคงคิดเป็นร้อยละ 90 ของจำนวนอาวุธขนาดเล็กทั้งหมดในซูดานใน ค.ศ. 2006 [63] และให้ความช่วยเหลือในการสร้างโรงงานผลิตอาวุธ 3 แห่ง [64]

2. *เครื่องบินรบ (aircraft)* จีนเริ่มขายเครื่องบินรบ MIG-17 แก่รัฐบาลซูดาน 18 ลำในปลายทศวรรษ 1960 รวมถึงได้ส่งทีมผู้เชี่ยวชาญมาฝึกสอนยุทธวิธีโจมตีแก่ซูดานใน ค.ศ. 1991 จากนั้นจีนได้ทิ้งระยะห่างไปนับตั้งแต่รัฐบาลนายกรัฐมนตรีนอฮาร์ดีดุก รัฐประหารใน ค.ศ. 1989 จนกระทั่งเมื่อบริษัท CNPC ของจีนเริ่มเข้าพัฒนาแหล่งน้ำมันแห่งแรกในซูดานเมื่อ ค.ศ. 1997 จีนจึงส่งเครื่องบินรบไปยังซูดานอีกครั้ง [62,65] เช่น เครื่องบินขับไล่รุ่น F-7M 7 ลำใน ค.ศ. 1997, เครื่องบินขับไล่ทิ้งระเบิดรุ่น A-5C Fantan 20 ลำใน ค.ศ. 2003, เครื่องบินฝึกขั้นปลายรุ่น K-8 6 ลำใน ค.ศ. 2006 นอกจากนี้ ซูดานยังสั่งซื้อเฮลิคอปเตอร์จากจีนด้วย เช่น เฮลิคอปเตอร์ลำเลียงทหารรุ่น Z-6 2 ลำใน ค.ศ. 1996 และรุ่น MI-8 ใน ค.ศ. 2001 [58]

ภาพที่ 3 แสดงอัตรารายได้จากการค่าน้ำมันของชุนานต่อจีน และรายได้จากการค้าอาวุธขนาดเล็กของจีนต่อชุนาน [62]

3. อาวุธหนัก (heavy weapons) รัฐบาลชุนานสั่งซื้อรถถัง 130 คันจากจีนในทศวรรษ 1970 และสั่งซื้อรถยนต์เกราะ 50 คันและปืนใหญ่สนามชนิดลากจูง 50 กระบอกในทศวรรษ 1980 [62] ต่อมาสหประชาชาติเปิดเผยถึงข้อร้องเรียนว่าจีนละเมิดมติในการดำเนินมาตรการปิดล้อมอาวุธต่อชุนาน โดยมีหลักฐานพบการสั่งซื้อรถตรวจการณ์ลาดตระเวนทางทหารจากบริษัทตงเฟิง (Dongfeng) 222 คันใน ค.ศ. 2005 [58] และการปรากฏของรถถังรุ่นใหม่ล่าสุด รถรบทหารราบ และมีผู้เชี่ยวชาญทางทหารจากจีนร่วมพิธีสวนสนามเนื่องในงานฉลองครบรอบ 52 ปีการประกาศเอกราชของชุนานเมื่อ ค.ศ. 2007 จนนักวิเคราะห์ด้านความมั่นคงกล่าวว่า “ภาพการสวนสนามเผยให้โลกเห็นว่า กองทัพชุนานกลายเป็นกองทัพที่สองของจีน” [62]

3) ท่าทีของนานาชาติต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชุนาน

จีนในฐานะสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) ใช้สิทธิในการวีโต้ (veto) ข้อมติของ UNSC เพื่อช่วยชุนานให้รอดพ้นจากการถูกดำเนินมาตรการลงโทษมาโดยตลอด [66] เนื่องจากจีนวิตกว่ามาตรการลงโทษต่อชุนานอาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของจีนในชุนาน [67] แต่กระนั้น เมื่อความรุนแรงของสถานการณ์ในเขตดาร์ฟูร์ถูกจับตามองมากขึ้น จีนจึงเลือกใช้วิธีงดการเสียดทานการ

ใช้สิทธิในการวีโต้มติของ UNSC เพราะ “ไม่เห็นด้วยว่าแนวทางดังกล่าวจะมีประสิทธิผลและเหมาะสมพอที่จะใช้แก้ไขปัญหา” [68] ตัวอย่างข้อมติของ UNSC ที่มีเป้าหมายมุ่งแสวงหาความร่วมมือของประเทศสมาชิกในการร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น มติของ UNSC ที่ 1556 เพื่อเรียกร้องให้ชุนานปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมในการปลดอาวุธแก๊งกำลังจันจาวิต และนำผู้ละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม [69], มติของ UNSC ที่ 1590 เพื่อจัดตั้งกองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในชุนาน (UNMIS) [70], มติของ UNSC ที่ 1591 เพื่อดำเนินการปิดล้อมอาวุธอย่างครอบคลุมแก่รัฐบาลชุนานและกองกำลังติดอาวุธในเขตดาร์ฟูร์ รวมถึงกำหนดรายชื่อบุคคล/กลุ่มบุคคลที่ประเทศสมาชิกต้องอายัดทรัพย์สินและห้ามทำธุรกรรม และห้ามประเทศสมาชิกตรวจลงตราหนังสือเดินทางด้วย [71] และมติของ UNSC ที่ 1706 ขยายภารกิจกองกำลัง UNMIS เข้าปฏิบัติการแทนที่ภารกิจรักษาสันติภาพของสหภาพแอฟริกัน (AMIS) เพื่อสนับสนุนกระบวนการข้อตกลงสันติภาพในดาร์ฟูร์ [72] เป็นต้น

อย่างไรก็ดี จีนยังคงเผชิญกับแรงกดดันจากนานาชาติซึ่งจะคว่ำบาตรกีฬาโอลิมปิก ค.ศ. 2008 ณ กรุงปักกิ่ง จนนายหลิว กุยจิ้น (Liu Guijin) ทูตพิเศษของจีน ตัดพ้อถึงการจับจ้องต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชุนานเมื่อ ค.ศ. 2008 ว่า “จำนวนอาวุธที่จีนขายแก่ชุนาน

คิดเป็นส่วนเล็กน้อยเพียงร้อยละ 8 ของอาวุธที่ซูดานซื้อเท่านั้น” และพาดพิงว่า “สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และรัสเซียก็เป็นผู้ส่งออกอาวุธรายใหญ่ไปยังประเทศกำลังพัฒนาซึ่งรวมถึงซูดานด้วย” ดังนั้น “ถึงแม้ว่ารัฐบาลจีนจะหยุดขายอาวุธให้ซูดาน มันไม่ช่วยแก้ไขปัญหาด้านอาวุธในซูดานอยู่ดี” [73] แต่กระนั้น ท่าทีของจีนต่อซูดานก็เปลี่ยนแปลงไปในที่สุด ดังจะเห็นได้จากถ้อยแถลงต่อสภาครองเกสของนายเจมส์ สวอน (James Swan) รองผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ฝ่ายกิจการแอฟริกา เมื่อ ค.ศ. 2008 ว่า “หลังจากพยายามปกป้องรัฐบาลซูดานจากแรงกดดันของนานาชาติมาหลายปี แต่ปลาย ค.ศ. 2006 จีนแสดงเจตนาที่ที่ดีที่จะร่วมมือกับประชาคมระหว่างประเทศในประเด็นคาร์ฟูร์ และใช้มาตรการทางการทูตเพื่อกดดันให้รัฐบาลซูดานเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ... [สหรัฐอเมริกา – ผู้เขียน] ยินดีกับการเปลี่ยนแปลงในทิศทางบวกของจีน แต่คงต้องกล่าวอย่างตรงไปตรงมาว่า จีนยังสามารถทำได้มากกว่านี้” [74] อย่างไรก็ตาม ผู้สังเกตการณ์มองว่า ท่าทีที่เปลี่ยนไปเป็นเพียงการดำเนินนโยบายหน้าฉากที่ต้องการปรับภาพลักษณ์บนเวทีโลกและเพื่อลดแรงต่อต้านงานโอลิมปิกที่จีนเป็นเจ้าของภาพเท่านั้น [67] ดังจะเห็นได้จากรายงานของสำนักข่าวบีบีซีในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2008 ที่เสนอภาพทหารซูดานและกองกำลังจีนจาวีดิใช้รถบรรทุกทหารที่ผลิตจากจีนในการลาดตระเวนในเขตคาร์ฟูร์ นำมาซึ่งการตั้งข้อสังเกตต่อการละเมิดมติมาตรการปิดล้อมอาวุธต่อซูดานที่กำหนดไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 2005 [75] ซึ่งนายหลิวได้ตอบโต้ว่าดังกล่าวว่า “เป็นข้อกล่าวหาที่ไม่มีมูลความจริงและอคติ” [76] อย่างไรก็ตาม การตอบโต้ของจีนขัดกับรายงานของกระทรวงกลาโหมสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 2009 ที่ยืนยันว่าจีนยังคงส่งอาวุธให้กับซูดาน [77]

บทวิเคราะห์และสรุป

จีนยังคงรักษาความเป็นพันธมิตรกับแอฟริกาเอาไว้ได้เนื่องจากยังคงมีความเป็นปึกแผ่นทางอุดมการณ์ (ideological solidarity) สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยการดำรงอยู่ของการเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศของ Stephen M. Walt กล่าวคือ บทบาทด้านการทหารของ

สหรัฐอเมริกาในยุคหลังสงคราม ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในเอเชีย ตะวันออกและวิกฤตการณ์โคโซโวเมื่อปลายทศวรรษ 1990 ทำให้ทั้งสองฝ่ายเห็นคุณค่าของการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อต่อต้านลัทธิครอบครองความเป็นเจ้า (hegemonism) ของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ ภาพสำคัญที่เกิดขึ้นซ้อนกับการกระชับความสัมพันธ์ดังกล่าว คือ การรุกคืบของจีนเข้าไปในแอฟริกาเพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางด้านพลังงานของตนเองในอนาคต

สิ่งที่จีนแตกต่างจากประเทศตะวันตกในสายตาของประเทศในแอฟริกาก็คือหลักปรัชญา ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้นำจีนมักจะกล่าวอ้างเสมอว่าจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศในแอฟริกา ความร่วมมือระหว่างจีนกับแอฟริกาจะมีความเสมอภาคและสนองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผลประโยชน์ที่จีนหยิบยื่นให้แก่ประเทศในแอฟริกาจึงไม่ได้ต้องการต่อรองทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน หรือการจัดการรายได้เพื่อสวัสดิการสังคมให้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นทิศทางตรงกันข้ามกับความสัมพันธ์ระหว่างแอฟริกากับประเทศตะวันตก ทั้งนี้ จีนต้องการเพียงโอกาสการค้าและการลงทุนในแอฟริกาเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านพลังงาน ด้วยเหตุนี้ จีนและแอฟริกาจึงต่างรักษาความสัมพันธ์อันดีในฐานะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

เมื่อพิจารณาเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับซูดาน ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเกมบวก (positive sum game) กล่าวคือ จีนได้ผลประโยชน์ด้านทรัพยากรน้ำมันจากซูดานเพื่อสร้างความมั่นคงทางพลังงานซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตของจีนที่เติบโตอย่างก้าวกระโดด ส่วนซูดานก็รับผลประโยชน์จากการค้าอาวุธกับจีนเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่กองทัพในการสู้รบกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาล ซึ่งแม้ซูดานจะเป็นหนึ่งในประเทศที่ถูกจับจามองอย่างใกล้ชิดในประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการสังหารประชาชนอย่างกว้างขวาง แต่เนื่องจากจีนยึดมั่นในหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกันตามหลักปรัชญา จึงทำให้จีนรักษาความเป็นพันธมิตรกับ

ซูดานไว้ได้ท่ามกลางแรงกดดันจากสหประชาชาติและมาตรการลงโทษจากประเทศตะวันตกในหลายระดับ

หากพิจารณาจากตัวเลขการนำเข้าและส่งออก ระหว่างจีนกับซูดานพบว่า ซูดานได้รับผลประโยชน์ในเชิงบวกมากกว่าจีน ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยอัตราการส่งสินค้าจากซูดานไปจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1997-2010 มีมูลค่า 280.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ/ปี หรือคิดเป็นร้อยละ 54.87 ของค่าเฉลี่ยมูลค่าการส่งออกสินค้าของซูดาน ในขณะที่ค่าเฉลี่ยอัตราการส่งสินค้าจากจีนไปซูดานในช่วงเดียวกัน แม้จะมีมูลค่าสูงถึง 826.87 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี แต่ก็คิดเป็นร้อยละ 14.07 ของค่าเฉลี่ยมูลค่าการส่งออกสินค้าของจีนเท่านั้น [54] แต่เมื่อพิจารณาด้านการค้าเชิงยุทธศาสตร์จะพบว่า การที่จีนได้รับสัมปทานน้ำมันจากซูดานในปริมาณกว่า 301,750 บาร์เรลต่อวัน หรือคิดเป็นร้อยละ 60 ของปริมาณการส่งออกน้ำมันทั้งหมดของซูดาน ทำให้จีนมีศักยภาพในอุตสาหกรรมการผลิตที่เข้มแข็งและเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานซึ่งเป็นประเด็นที่จีนให้ความสำคัญในลำดับต้นของนโยบายต่างประเทศของจีน ในขณะที่ซูดานที่ได้รับรายได้จากการค้าน้ำมันแก่จีนเป็นจำนวน 7.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ทว่าไม่นำรายได้ดังกล่าวไปใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตภายในประเทศและโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญที่จะส่งเสริมคุณภาพแก่ประชาชน แต่กลับนำรายได้กว่า 2.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐไปซื้ออาวุธเพื่อปราบปรามต่อต้านรัฐบาลและกดขี่ชนเผ่าประชาชน จากที่กล่าวมาจึงทำให้เห็นได้ว่า เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของความสัมพันธ์ทางการค้าของทั้ง 2 ประเทศนั้นมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

ทั้งนี้ แม้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและซูดานผ่านทางการค้าน้ำมันและอาวุธจะสามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวความคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ (national interests) แต่อย่างไรก็ตาม นานาประเทศไม่ควรละเลยการให้ความสำคัญต่อประเด็นทางจริยธรรม (ethical issues) ของสถานการณ์ในระบบระหว่างประเทศที่มีความขัดแย้งเช่นในปัจจุบันด้วย โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง

การค้าอาวุธ ซึ่งแม้ว่าจะนำมาซึ่งรายได้ให้แก่ประเทศผู้ขายอาวุธเป็นอย่างมาก แต่หากประเทศผู้ขายอาวุธให้ความสำคัญแก่ประเด็นทางจริยธรรมมากขึ้นย่อมหมายถึงการตระหนักถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนจะได้รับความใส่ใจมากขึ้น อันจะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป ตลอดจนการที่บางประเทศอย่างเช่นจีนยึดมั่นในหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในอาจเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ละเลยคุณค่าทางจริยธรรม ทั้งนี้ การให้ความสำคัญกับประเด็นทางจริยธรรมจึงอาจจะเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะทำให้ระบบระหว่างประเทศมีความขัดแย้งลดลง อันจะนำมาซึ่งสันติภาพของโลก

เอกสารอ้างอิง

- [1] Bodomo, A. (2009). Africa-China relations: Symmetry, soft power and South Africa. *The China Review*. 9(2): 169-178.
- [2] Campbell, H. (2008). China in Africa: Challenging US global hegemony. *Third World Quarterly*. 39(1): 89-105.
- [3] U.S. Energy Information Administration [EIA]. (2012). *Top world oil consumers*. Retrieved May 7, 2015, from <http://www.eia.gov/countries/index.cfm?topL=con>
- [4] Levitt, J. I. (2005). The Peace and Security Council of the African Union, the use of force and the UNSC. In *The Security Council and the use of force: Theory and reality*. N. M. Blokker & N. Schrijver (Eds.). pp. 213-254. Leiden: Martinus Nijhoff.
- [5] สิทธิพล เครือรัฐติกาล. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือในทศวรรษ 1990. *วารสารสังคมกลุ่มน้ำโขง*. 10(3), 193-217.

- [6] Cornelissen, S., & Taylor, I. (2000). The political economy of China and Japan's relationship with Africa. **The Pacific Review**. 13(4), 615-633.
- [7] Wenping, H. (2008). China's perspective on contemporary China-Africa relations. In **China returns to Africa**. C. Alden, et al. (Eds.). pp. 143-166. New York, NY: Colombia University Press.
- [8] Wang, Y. (2011). **Transformation of foreign affairs and international relations in China, 1978-2008**. Boston, MA: Brill.
- [9] Wenping, H. (2006). **Moving forward with the time: The evolution of China's African policy**. Paper presented for Workshop on 'China-Africa Relations' at Hong Kong University of Science and Technology, 11 November 2006.
- [10] Monson, J. (2010). Working ahead of time: Labor and modernization during the construction of the TAZARA Railway. In **Making a world after empire**. C. J. Lee (Ed.). pp. 235-265. Athens: Ohio University Press.
- [11] Anshan, L. (2007). China and Africa. **China Security**. 3(3): 69-93.
- [12] Lafargue, F. (2005). China's presence in Africa. **China Perspectives**. no. 61: 1-10.
- [13] Raine, S. (2009). **China's African challenges**. New York, NY: Routledge.
- [14] Rumer, B. Z. (2005). **Central Asia at the end of the transition**. New York, NY: M.E. Sharpe.
- [15] Lee, J. (2012). China's geostrategic search for oil. **The Washington Quarterly**. 35(3): 75-92.
- [16] U.S. Energy Information Administration. (2012). **Top world oil producers**. Retrieved May 1, 2015, from <http://www.eia.gov/countries/index.cfm>
- [17] Development Research Center of the State Council [DRC]. (2003). **China's national energy strategy and policy 2000-2020**. Beijing: DRC.
- [18] เอนกชัย เรืองรัตนากร. (2555). **การเมืองของมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาต่อพม่า (ค.ศ. 1988-2008)**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [19] Tang, J. (2006). **With the grain or against the grain?**. Washington, DC: The Brookings Institution Press.
- [20] Cheng, J., & Shi, H. (2009). China's African policy in the Post-cold War era. **Journal of Contemporary Asia**. 39(1): 87-155.
- [21] Zhu, Z. (2010). **China's new diplomacy: Rationale strategies and significance**. Surrey: Ashgate.
- [22] Central Intelligence Agency [CIA]. (2013). **Crude oil production**. Retrieved October 7, 2014, from <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2241rank.html>
- [23] McGregor, A. (2007). China's oil offensive strikes. **China Brief**. 7(16): 6-8.
- [24] Konings, P. (2011). **The politics of neoliberal reforms in Africa**. Leiden: African Studies Centre.
- [25] Taylor, I. (2005). Beijing's arms and oil interests in Africa. **China Brief**. 5(21): 4-6.

- [26] Wezeman, P. D., et al. (2011). **Arms flows to Sub-Saharan Africa**. SIPRI Policy Paper no. 30. Stockholm: SIPRI.
- [27] Pan, E. (2006, May 3). **China, Africa and oil**. 'The World Next Week' Podcast, MP3 file. Retrieved May 6, 2014, from <http://www.cfr.org/china/china-africa-oil/p10586>
- [28] Brookes, P., & Shin, J. H. (2006, February). China's influence in Africa: Implications for the U.S. **The Heritage Foundation Backgrounder**. no. 1916.
- [29] Rotberg, R. I. (2008). **China into Africa: Trade, aid, and influence**. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- [30] Jiechi, Y. (2007). **China-Africa practical cooperation under the principle of 'friendship, peace, cooperation and development'**. Speech given at the 1st Political Consultation between the Foreign Ministers of China and African Countries, September 26, 2007.
- [31] Junbo, J., & Frasher, D. (2014). Neo-colonialism or De-colonialism? China's economic engagement in Africa and the implications for world order. **African Journal of Political Science and International Relations**. 8(7): 185-201.
- [32] Sun, Y. (2014). **Africa in China's foreign policy**. Washington, DC: The Brookings Institution Press.
- [33] Shambaugh, D. (2013). **China goes global**. New York, NY: Oxford University Press.
- [34] Wenping, H. (2007). The balancing act of China's Africa policy. **China Security**. 3(3): 23-40.
- [35] Ministry of Foreign Affairs of the PRC. (2006, January 12). **China's African policy**. Retrieved May 1, 2014, from <http://www.focac.org/eng/zt/zgdfzccwj/t230479.htm>
- [36] Aning, K., & Lecoutre, D. (2008). China's ventures in Africa. **African Security Review**. 17(1): 39-50.
- [37] Taylor, I. (2011). **The Forum on China-Africa Cooperation**. New York, NY: Routledge.
- [38] Executive Research Associates. (2009). **China in Africa: A strategic review**. Japan: IDE-JETRO.
- [39] Jiabao, W. (2009). **Building the new type of China-Africa strategic partnership**. Speech given at the 4th Ministerial Conference of the FOCAC, November 8, 2009.
- [40] Hanauer, L., & Morris, L. J. (2014). **Chinese engagement in Africa**. Santa Monica, CA: RAND.
- [41] Shinn, D. H., & Eisenman, J. (2012). **China and Africa: A century of engagement**. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- [42] Patey, L. (2014). **The new kings of crude**. London: C. Hurst.
- [43] Ampiah, K. & Naidu, S. (Eds.) (2008). **Crouching tiger, hidden dragon? Africa and China**. Scottsville: University of KwaZulu-Natal Press.

- [44] Wai, D. M. (1979). Sudan: Domestic politics and foreign relations under Nimeiry. **African Affairs**. 78(312): 297-317.
- [45] Goodman, P. S. (2004, December 23). China invests heavily in Sudan's oil industry. **Washington Post**. p. A1.
- [46] Large, D. (2008). From non-intervention to constructive engagement?. In **China returns to Africa**. C. Alden, et al. (Eds.), pp. 295-318. London: Hurst.
- [47] Gagnon, G., & Ryle, J. (2001). **Report of an investigation into oil development, conflict and displacement in Western Upper Nile, Sudan**. Canada: Canadian Auto Workers Union.
- [48] Yao, Y. A. (2009). China's mercantilist oil strategy and its implications for U.S.-China Relations. In **Asian energy security**. H. Lai (Ed.). pp. 79-114. New York, NY: Palgrave MacMillan.
- [49] CNPC. (2009). **Review of 15 years of Sino-Sudanese Petroleum Cooperation**. Beijing: CNPC.
- [50] El-Din, Y. G. (2012, May 2). How will Sudan dispute affect oil exports?. **CNBC**. Retrieved July 23, 2015, from <http://www.cnbc.com/id/47258655>
- [51] Suliman, K. M. & Badawi, A. A. A. (2010). **An assessment of the impact of China's investments in Sudan**. CCS Paper No. 13. University of Khartoum.
- [52] Jakobson, L., & Daojing, Z. (2006). China & the worldwide search for oil security. **Asia-Pacific Review**. 13(2): 60-73.
- [53] Small Arms Survey. (2007, July). Arms, oil, and Darfur. **HSBA Issue Brief**. no. 7.
- [54] Looy, J. van de. (2006). **Africa and China: A strategic partnership?**. ASC Working Paper 67/2006. Leiden: African Studies Centre.
- [55] Nour, S. M. (2011). **Assessment of the impacts of oil**. Maastricht: UNU-MERIT.
- [56] Reeves, E. (2004, August 18). Darfur population figures: 6, 6.5, or 6-7 million. **Sudan Watch**. Retrieved May 1, 2014, from <http://sudanwatch.blogspot.com/2004/11/darfur-population-figures-6-million-65.html>
- [57] Charbonneau, L. (2008, April 22). U.N. says Darfur dead may be 300,000 as Sudan denies. **Reuters**. Retrieved May 1, 2014, from <http://www.reuters.com/article/idUSN2230854320080422>
- [58] Amnesty International. (2006). **People's Republic of China: Sustaining conflicts and human rights abuses**. AI Report no. ASA 17/030/2006.
- [59] Ali, H. E. (2014). **Darfur's political economy: A quest for development**. New York, NY: Routledge.
- [60] Dagne, T. (2010). **Sudan: The crisis in Darfur and status of the North-South Peace Agreement**. CRS Report RL33574. Washington, DC: CIP.
- [61] Worden, M. (2008). **China's great leap**. New York, NY: Seven Stories.
- [62] Human Rights First. (2008). **Investing in tragedy: China's money, arms, and politics in Sudan**. New York, NY: Human Right First.

- [63] Human Rights First. (2008). **China's oil interests in Sudan fueling Darfur violence**. Retrieved May 1, 2014, from <http://www.humanrightsfirst.org/2008/03/12/new-report-chinas-oil-interests-in-sudan-fueling-darfur-violence>
- [64] Brookes, P. (2007, March 26). Into Africa: China's grab for influence and oil. **The Heritage Foundation Lecture**. no. 1006.
- [65] Shichor, Y. (2005, October 13). Sudan: China's outpost in Africa. **China Brief**. 5(21): 9-11.
- [66] U.S. Congress, House. (2007). China and the 2008 Olympics. **Congressional Record**. no. 153 (Pt. 8): 11489-11490.
- [67] Macfarlane, R. (2012). Why has China been vilified by the west for its engagement in Darfur and to what extent is this justified?. **Journal of Politics and International Studies**. no. 8: 161-202.
- [68] Wu, C. (2010). Sovereignty, human rights & responsibility. **Journal of Chinese Political Science**. 15(1): 71-97.
- [69] United Nations Security Council. (2004). **UNSC Resolution 1556**. 30 July 2004. S/RES/1556.
- [70] United Nations Security Council. (2005). **UNSC Resolution 1590**. 24 March 2005. S/RES/1590.
- [71] United Nations Security Council. (2005). **UNSC Resolution 1591**. 29 March 2005. S/RES/1591.
- [72] United Nations Security Council. (2006). **UNSC Resolution 1706**. 31 August 2006. S/RES/1706.
- [73] China defends arms sales to Sudan. (2008, February 22). **BBC News**. Retrieved May 22, 2014, from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7258059.stm>
- [74] U.S. Congress, Senate. (2008). **S. Hrg. 110-649 - China in Africa: Implications for U.S. Policy**. Washington, DC: U.S. G.P.O.
- [75] Andersson, H. (2008, July 13). China 'is fuelling war in Darfur'. **BBC News**. Retrieved October 22, 2014, from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7503428.stm>
- [76] Seib, P., & Powers, S. (2010). **China in the news**. Los Angeles, CA: USC Center on Public Diplomacy.
- [77] U.S. Department of Defense. (2009). **Annual report to Congress: Military power of the People's Republic of China 2009**. Washington, DC: Office of the Secretary of Defense.